

ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzü ü 1990

G R

nsan topluluklarının kökenleri ve geliimleri hakkında bilgilenmenin ve onları anlamının, insanlı n kültürel ve sosyal köklerini tanımak bakımından çok önemli oldu u genel kabul görmektedir.

Arkeolojik miras, geçmi teki insan etkinliklerinin temel belgesini olu turmaktadır. Dolayısıyla, arkeolog ve di er bilim adamlarının onu günümüz ve gelecek ku akların yararına incelemesi ve yorumlayabilmesi için korunması ve do ru yönetimi arttır.

Bu mirasın korunması yalnız arkeolojik tekniklerin uygulanması ile ba arılamaz. Daha geni mesleki ve bilimsel birikime, becerilere gerek vardır. Arkeolojik mirasın bir bölümü mimari yapıtlardır ve mimari miras kapsamına giren kalıntılar 1964 tarihli Anıtların ve Sitlerin Korunmasıyla ilgili Venedik Tüzü ü'ne göre korunmalıdır. Arkeolojik mirasın di er ögeleri yerel halkın ya ayan geleneklerinin parçasını olu turur; bu tür yerler ve anıtların korunmaları ve ya atılabilmeleri için yörenin kültürel guruplarının katılımı gereklidir.

Bu ve ba ka nedenler dolayısıyla, arkeolojik mirasın korunması birçok disiplinin uzmanlarının etkin i birli ine dayandırılmalıdır. Ayrıca devlet yetkilileri, akademik ara tırmacılar, özel veya kamu giri imcileri ile halk arasında i birli i gerekir. Bu tüzükle arkeolojik mirasın yönetiminin de i ik yönlerine ili kin ilkeler ortaya konulmaktadır. Bunlar arasında kamu yöneticilerinin ve yasa koyucularının sorumlulukları, envanterleme süreçlerinin gerektirdi i mesleki yetenekler, belgeleme, kazı, ara tırma, sürekli bakım, koruma, yeniden yapım, bilgi verme, sunu , halkın eri imi ve kültür mirasının kullanılması ile arkeolojik mirasın korunmasında görev alacak meslek adamlarının nitelikleri yer almaktadır.

Bu tüzük hükümetler kadar bilim adamı ve uzmanların koruma politika ve uygulamalarına yol gösterici ve fikir kayna ı olan Venedik Tüzü ü'nün ba arısından esinlenerek hazırlanmı tır.

Tüzük evrensel geçerlili i olan temel ilkeleri ve yol gösterici kuralları yansıtmalıdır. Bu nedenle dar bölgelerin ve ülkelerin özel sorunlarını ve olasılıklarını ele alamaz. Bu tür ihtiyaçları kar ılamak için, tüzük bölgesel ve ulusal düzeyde ek ilkeler ve yönlendirici kurullarla desteklenmelidir.

MADDE 1. TANIM VE G R

“Arkeolojik miras” temel verileri arkeolojik yöntemlerle ele edilen maddi mirastır . nsan varlı ının her tür izini kapsar ve her tür insan etkinli ini yansıtan yerleri, terk edilmi yapıları, toprak ve su altındaki sitler de dahil olmak üzere her tür kalıntıyı , bunlarla ili kili ta ınabilir tüm kültürel malzemeyi içerir.

MADDE 2. BÜTÜNLE K KORUMA POL T KALARI

Arkeolojik miras hassas ve yenilenemeyen bir kültürel kaynaktır. Arkeolojik mirasın yokolu unu en aza indirmek için arazi kullanımları denetlenmeli ve geli tirilmelidir.

Arkeolojik mirasın korunmasıyla ilgili politikalar arazi kullanımı, geli me ve planlama kadar kültürel, çevresel ve e itim politikalarının önemli bir bile eni olmalıdır. Arkeolojik mirasın korunmasıyla ilgili politikalar sürekli olarak gözden geçirilmeli, güncel tutulmalıdır. Arkeolojik rezerv alanlarının yaratılması bu tür politikaların parçası olmalıdır.

Arkeolojik mirasın korunması uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki planlama politikalarıyla bütünle tirilmelidir.

Halkın etkin katılımı arkeolojik mirasın korunması ile ilgili politikaların bir parçası olmalıdır. Karar vermek için bu gereklidir. Halka bilgi verilmesi bütünle ik korumanın önemli bir bile enidir.

MADDE 3. YASA VE EKONOM

Arkeolojik mirasın korunması bütün insanlar için ahlaki bir görev olarak ele alınmalıdır. Bu aynı zamanda ortak bir toplumsal sorumluluktur. Bu yükümlülük ilgili yasalarda yer almalı ve arkeolojik mirasın etkin yönetimi için gerekli maddi kaynaklar sa lanmalıdır.

Arkeolojik miras bütün insanlı ın malıdır. Dolayısıyla korunması için gerekli kayna ın sa lanması her ülkenin görevi olmalıdır.

Yasalar her ülkenin ve bölgenin gereklerine, tarihine ve geleneklerine uygun olarak arkeolojik mirasa yerinde koruma ve ara tırılma olana ı sa lamalıdır.

Yasalar arkeolojik mirasın bütün insanlı ın ve halk topluluklarının mirası oldu u kavramından hareket etmeli, tek bir ki i veya ulusa ba lanarak sınırlandırılmamalıdır.

Yasalar ilgili arkeolojik mercinin kararı olmadan anıt ve sitlerle çevrelerinin de i iklik yapılarak yok edilmesini, zedelenmesini veya bozulmasını engellemelidir.

Arkeolojik mirasın yok edilmesine izin verildi i durumlarda, yasalar tam bir arkeolojik ara tırma ve belgeleme istemelidir.

Yasalar arkeolojik mirasın bakım yönetim ve korunmasını istemeli ve kaynak sunmalıdır. Arkeolojik miras yasalarının çignenmesi durumunda, yapılacak yasal i lemler tanımlanmalıdır.

E er yasalar arkeolojik mirasın yalnız tescil edilmi bölümlerini koruyorsa, henüz tescil edilmemi veya yeni bulunmu anıt ve sitlere , arkeolojik de erlendirilmeleri yapılıncaya kadar geçici koruma sa layacak olanak sa lanmalıdır.

Bayındırlık projeleri arkeolojik miras için en büyük tehditlerden birini olu turmaktadır. Bu nedenle, uygulama projelerine geçilmeden önce arkeolojik etkilenme ara tırmalarının yapılması zorunlulu u getirilmeli, bu tür ara tırmaların maliyetlerinin proje masraflarına eklenmesi ko ulu, yasaya konulmalıdır. Bayındırlık projelerinin arkeolojik mirasa en az zarar verecek eilde planlanması gereği yasanın temel ilkelerinden biri olmalıdır.

MADDE 4. BELGELEME

Arkeolojik mirasın korunması onun içeri i ve niteli i hakkında mümkün olabilecek en ayrıntılı bilgiye dayandırılmalıdır. Arkeolojik kaynakları genel olarak gözden geçirmek koruma stratejisi geli tirmek için gerekli bir araçtır. Bu nedenle, arkeolojik mirasın korunması ve yönetiminde temel görev arkeolojik ara tırma olmalıdır.

Envanterler de, bilimsel çalı ma ve ara tırma için temel veri tabanını olu tururlar. Envanter hazırlanması sürekli ve dinamik bir süreç olarak dü ünülmelidir. Yüzeysel bir bilgi dahi koruma önlemleri alınması için bir ba langıç noktası olu turabilece inden, envanterler de i ik önem ve güvenilirlik düzeylerinde bilgiler içermelidirler.

MADDE 5. ARA TIRMA

Arkeolojik bilgi temelde arkeolojik mirasın bilimsel ara tırmasına dayanır. Bu ara tırmalar zarar vermeyen tekniklerden, örnek alma ve kazıya kadar de i en yöntemleri kapsar.

Arkeolojik miras hakkında bilgi toplama i lemi sırasında, ara tırmanın hedefi olan arkeolojik verilerin yok edilmemesi temel ilke olmalıdır; müdahaleler ara tırmanın korumaya yönelik yönü

veya bilimsel bakımdan gerekli olanla sınırlı kalmalıdır. Dolayısıyla arkeolojik alanın tümünü kazmak yerine, mümkün olabildi ince zarar vermeyen tekniklerle ara tırma, yerden ve havadan belgeleme ve örnek alma yöntemleri te vik edilmelidir.

Belgelenecek ve korunacak veriler arasında bir tercih yapma zorunlulu unu ortaya koydu u, hatta bazen bir anıtın tümüyle ortadan kalkmasına neden olabildi i için, kazı yapma kararı , durum ayrıntılı olarak gözden geçirdikten sonra ele alınmalıdır.

Kazılar kentsel büyüme, arazi kullanımı de i imi, soygun ve do al bozulma gibi etkenlerden zarar gören anıt ve sitlerde yapılmalıdır.

Ender durumlarda, tehlike altında olmayan sitlerde de kazı yapılabilir. Burada amaç ara tırma sorunlarına açıklık getirmek veya onları halka daha iyi sunabilmektir. Bu gibi durumlarda kazı öncesinde sitin önemi ayrıntılı olarak bilimsel de erlendirmeden geçirilmelidir. Kazı kısmi olmalı, gelecekteki ara tırmalar için dokunulmamı bir kısım bırakılmalıdır.

Kazı tamamlandıktan makul bir süre sonra, belirli bir standarda göre hazırlanacak kazı raporuyla ara tırmanın sonuçları bilim dünyasına duyurulmalı ve rapor ilgili ar ıve konulmalıdır.

Kazılar UNESCO'nun 1956 tarihli Arkeolojik Kazılarda Uygulanması Önerilen Uluslararası İlkeler'ine ve kabul edilmi uluslararası ve ulusal mesleki standartlara uygun olarak yürütülmelidir.

MADDE 6. BAKIM VE KORUMA

Arkeolojik miras yönetiminin genel hedefi, bütün ilgili belge ve koleksiyonların da uzun vadeli koruma ve bakımını sa layarak, anıt ve sitleri yerinde korumak olmalıdır. Bu mirasın bazı öğelerinin yeni konumlara ta nması mirası özgün ortamında koruma kuralının çi nenmesi anlamına gelir. Bu ilke sürekli bakım, koruma ve yönetime olan gereksinimi vurgulamakta, ayrıca e er kazıdan sonra gerekli bakım ve yönetim sa lanamayacaksa, arkeolojik mirasın kazılarak ortaya çıkarılmamasını ve çıkarıldıktan sonra her türlü etkene açık bırakılmaması gereklili ini hatırlatmaktadır.

Arkeolojik mirasın korunmasını te vik için yerel ilgi ve katılım etkin olarak ara tırılmalı ve desteklenmelidir. Bu ilke özellikle yerli halkın ve yöresel kültür guruplarının mirası söz konusu oldu unda önemlidir. Bazı durumlarda anıt ve sitlerin korunmasını ve yönetimini yerli halka bırakmak do ru olabilir.

Kaynakların kısıtlı olmasına ba lı olarak, etkin bakımda seçmeci davranmak gerekebilir. Bu durumda yalnız önemli ve gösteri li anıtlarla sınırlı kalınmamalı, anıt ve sitlerin önem ve temsili karakterleri bilimsel olarak de erlendirilerek, de i ik türleri içeren örneklere uygulanmalıdır.

UNESCO'nun 1956 tarihli tavsiyelerinin arkeolojik mirasın bakım ve korunmasıyla ilgili ilkeleri uygulanmalıdır.

MADDE 7. SUNU , B LG , YEN DEN YAPIM

Arkeolojik mirasın halka sunulması, ça da toplumların kökenlerinin ve geli imlerinin anlaşılmasına yardım eden önemli bir yöntemdir. Bu aynı zamanda onun korunması gereklili inin anlaşılmasına da yardım eden en iyi araçtır.

Sunu ve bilgi verilmesi mevcut bilimsel verilerin popüler bir yorumu olarak ele alınmalı ve bu nedenle sürekli güncelle tirilmelidir. Sunu ta, geçmi i anlama yakla ımlarının çok yönlülü ünün gözetilmesi gerekir.

Yeniden yapımlar deneysel ara tırma ve yorum gibi iki önemli i leve hizmet ederler. Mevcut arkeolojik verilere zarar vermemeleri için çok özenle yapılmalı; özgün nitelikleri yakalayabilmek için bütün kaynaklarda mevcut bilgilerden yararlanılmalıdır.

Mümkün ve uygun oldu unda, yeniden yapımlar do rudan arkeolojik kalıntılar üstünde yapılmamalı ; yeniden yapım oldukları anla ılabilmelidir .

MADDE 8. MESLEK N TEL KLER

Arkeolojik mirasın yönetiminde birçok disiplinden yüksek akademik standartlara sahip ki ilere gerek vardır. Dolayısıyla ilgili alanlarda yeterli sayıda nitelikli uzman yeti tirilmesi her ülkenin e itim politikalarının önemli bir hedefi olmalıdır. Çok özel alanlarda uzman yeti tirilmesi uluslararası i birli i gerektirmektedir. Uzman e itimi ve davranı ı konusunda standartlar olu turulmalı ve bunlar korunmalıdır.

Üniversitelerdeki arkeoloji e itiminin amacı belirlenirken , koruma politikalarında vurgunun kazıdan yerinde korumaya do ru de i ti i gözönüne alınmalıdır. Ayrıca, arkeolojik mirasın korunması ve anla ılmasında yerel halkın tarihini ara tırılmasının anıt ve siteleri ara tırmak kadar önemli oldu u dikkate alınmalıdır.

Arkeolojik mirasın korunması sürekli, dinamik bir geli im sürecidir. Dolayısıyla bu alanda çalı an uzmanların bilgilerini güncelle tirmeleri için zaman verilmelidir. Arkeolojik mirasın korunması ve yönetimi konusunu vurgulayan yüksek lisans programları geli tirilmelidir.

MADDE 9. ULUSLARARASI B RL

Arkeolojik miras bütün insanlı ın ortak mirasıdır. Bu nedenle yönetiminde standartlar geli tirilmesi ve onlara uyulması için uluslararası i birli i gereklidir.

Arkeolojik miras yönetimi konusunda çalı an uzmanlar arasında bilgi ve deneyim alı veri i için uluslararası mekanizmalar olu turulmasına acil olarak ihtiyaç vardır. Bu amaçla evrensel ve bölgesel düzeyde konferanslar, seminerler, kurslar ve benzerleri düzenlenmesine ve bölgesel lisansüstü e itim merkezleri olu turulmasına gerek vardır. Uzman gurupları aracılı ıyla ICOMOS orta ve uzun vadede bu yönde çalı malar yapmalıdır.

Arkeolojik miras yönetimi standartlarının geli tirilmesi yönünde bir araç olmak üzere, uluslar arasında uzman de i imi konusu da geli tirilmelidir.

ICOMOS'un gözetiminde, arkeolojik miras yönetimi konusunda teknik yardım programları geli tirilmelidir.

ICOMOS'un uzman komitelerinden Arkeolojik Miras Yönetimi Uluslararası Komitesi (ICAHM) tarafından hazırlanan bu tüzük, Ekim 1990'da sviçre'nin Lozan kentinde toplanan ICOMOS Genel Kurulu tarafından onaylanarak kabul edilmi tir.

Çeviri: Zeynep Ahunbay, 2002